AD GALENUM.

(Continuantur ex Volum. VIII. *pag.* 436).

Vidimus antiquissimos Hippocratis Codices (*τὰ παλαιότατα τῶν Ἱπποκράτους ἀντιγράφων*), qui Galeni aetate superessent, *ante annos trecentos* fuisse scriptos (*πρὸ τριακοσίων ἐτῶν γεγραμμένα*). Horum librorum scripturas tantum non omnes Galenus vidit conspirare cum iis, quas antiquissimi Hippocratis *ἐξηγηταί* afferrent, quo magis se mirari scribit eorum temeritatem, qui recentissima memoria Hippocratis libros ita edidissent ut passim veteres lectiones ex sua lubidine interpolarent. Ipsa Galeni verba audi, quae leguntur in Commentario ad Hippocratis librum *κατ' ἰητρεῖον* Tom. XII. pag. 2. Charter.: *συμφωνοῦντα γὰρ ἅπαντα ὀλίγου δεῖν εὗρον ἀλλήλοις τά τε συγγράμματα καὶ τὰ τῶν ἐξηγητῶν ὑπομνήματα, ὥςε θαυμάζειν ἐπῆλθέ μοι τὴν τόλμαν τῶν χθὲς καὶ πρῴην τὰ ὑπομνήματα γραψάντων ἢ πάντων τῶν Ἱπποκράτους βιβλίων ἰδίαν ἔκδοσιν πεποιημένων, ἐξ ὧν εἰσι καὶ οἱ περὶ Διοσκορίδην καὶ Ἀρτεμίδωρον τὸν ἐπικληθέντα Καπίτωνα πολλὰ περὶ τὰς ἀρχαίας γραφὰς καινοτομήσαντες.* Deinde Galenus enumerat antiquos Hippocratis *ἐξηγητάς*, quem memorabilem locum et ipsum adscribam. *Proferam*, inquit, *illas lectiones*, *ἐκείνας τὰς γραφάς*, *ὅσαι περὶ* (L. *παρὰ*) *τοῖς ἔμπροσθεν ἐξηγησαμένοις τὸ βιβλίον ὡμολόγηνται. τέτταρες δέ εἰσιν. αὐτῶν δύο μὲν εἰς ἅπαντα τὰ βιβλία Ἱπποκράτους γράφοντες Ζεῦξίς τε καὶ Ἡρακλείδης, οὐκ εἰς πάντα δὲ Βακχεῖος καὶ Ἀσκληπιάδης.* Ex his Bacchius Aristarcho aequalis fuit, unde de reliquorum aetate coniectura non levis fieri potest, quoniam eorum, quos Galenus sic coniunxit, non

admodum dispar aetas fuisse videtur. De ea re disertum est Galeni testimonium in Praefatione Lexici Hippocrat. p. 404. apud Franzium: τὰς γλώττας ἂν ἐξηγήσαιτο μόνας, ὥσπερ ὁ Ἡρόφιλος ἐποίησε καὶ Βακχεῖος Ἀριςάρχου τοῦ γραμματικοῦ τὸ πλῆθος αὐτῷ τῶν παραδειγμάτων ἀθροίσαντος, ὥς φασιν, ubi emendandum, est: ὥσπερ ὁ Ἡροφίλειος ἐποίησε Βακχεῖος. Satis enim constat fuisse Bacchium ex Herophili schola, sed ipsum Herophilum τὰς Ἱπποκράτους γλώσσας ἐξηγήσασθαι cui credibile est, tacente de ea re Erotiano ubi ordine antiquissimos glossarum Hippocraticarum Interpretes enumerat p. 6? Erotianus Xenocritum ex insula Co primum omnium explicuisse Hippocratis glossas scribit, μεθ' ὃν φασὶ τὸν Ταναγραῖον Βακχεῖον ἐπιβαλεῖν τῇ πραγματείᾳ καὶ διὰ τριῶν συντάξεων πληρῶσαι τὴν προθεσμίαν πολλὰς παραθέμενον εἰς τοῦτο μαρτυρίας ποιητῶν. Hos ei poëtarum locos, ut modo vidimus, Aristarchus suppeditavit, qui et ipse scripta Hippocratis non neglexit, ut diserte testatur Erotianus p. 12. postquam dixerat: τῶν δὲ γραμματικῶν οὐκ ἔςιν ὅςις ἐλλόγιμος φανεὶς παρῆλθε τὸν ἄνδρα. Recurrit idem vitium Ἡρόφιλος pro Ἡροφίλειος etiam manifestius in Galeni Comment. ad Aphorism. Tom. X. p. 333. Chart.: οἱ πρῶτοι τῶν ἐξηγησαμένων τοὺς ἀφορισμοὺς, ὧν ἐςιν Ἡρόφιλος ὁ Βακχεῖος, Ἡρακλείδης τε καὶ Ζεῦξις οἱ Ἐμπειρικοὶ κτέ. ubi vel caecus videat scribendum esse ὧν ἐςιν ὁ Ἡροφίλειος Βακχεῖος. Horum igitur Commentarios nactum Galenum et Codices trecentorum annorum cum illis ad amussim conspirantes egregiis subsidiis instructum fuisse facile dixeris ad textum Hippocratis certa fide constituendum et ad redarguendas lectiones vitiosas, quas passim queritur Dioscoridis et Artemidori Capitonis temeritate receptas circumferri. Et horum quidem καινοτομίας ut plurimum admodum inscitas et levissimas passim Galenus acriter reprehendit et refutat, sed (ut verum fatear) plurimum abest ut ipse in Hippocratis scriptura constituenda vel diiudicanda vel emendanda boni Critici mereat laudem famamque qua floret apud eos qui eius scripta non legunt satis tueatur apud eos qui legerunt. Neminem vidi qui Galeni merita in emendandis libris Hippocratis magis extulerit quam fecit vir doct. Gräfenhan in *Historia Philol. Class.* Part. III. pag. 334. cuius ipsa verba apponam: »Bei

Handhabung der Textkritik des Hippocrates stützte er sich einerseits auf die Tradizion der bessten Handschriften, die er *mit der grössten Genauigkeit* verglich, sowie ihn andererseits *die vollkommenste Kenntniss der Sprache seines Autors* bei der Emendazion des Textes unterstützte. Galen wurde für Hippocrates was Aristarch für Homer gewesen." Huic igitur opinioni meam plane contrariam opponam, nam fateor horum me nihil credere. Me iudice, Galenus neque antiquos Codices diligenter contulit neque Hippocratis dictionem satis intelligebat. Itaque nedum cum Aristarcho comparandus est, sed emendationem Hippocratis et olim et nunc impedivit magis quam adiuvit.

Laetus vidi novum Hippocratis Editorem, quo nemo melius Hippocratem et Galenum novit, F. Z. Ermerinsium in Prolegomenis ad Hippocratem de ea re quid sentiat dixisse; nemque ille est non tantum rei, qua de agitur, bene gnarus et intelligens, sed etiam (quod in huiusmodi controversia optimum est) *παρρησιαστής* et, ut est apud Comicum, *τὴν σκάφην σκάφην λέγων.* Illius igitur de Galeno sententiam referam, deinde quam recte ita sentiat luculentis quibusdam exemplis confirmabo simul demonstraturus in reliquis *ἐξηγηταῖς* si non eandem inscitiam ac levitatem quam in Galeno, saltem talem incuriam et antiquae linguae Graecae ignorantiam deprehendi, quae paene incredibilis videretur nisi eam certissimis indiciis argumentisque teneremus manifestam.

Audiamus igitur Ermerinsium de Galeni opera in Hippocraticis libris explicandis corrigendisque collocata magna cum libertate sententiam dicentem. In Prolegomenis ad Hippocratem p. cxv. lepide et verissime ita pronuntiat: »Mirum est, antiquos maxime videri delectatos esse scribendo commentarios in libros, *quos nemo umquam intellexit, nec propter corruptelam umquam intelliget.* Testes sunt commentarii Galeni in ipsum hunc librum (Epidem. VI.), cuius partes tantum illustrari possunt, et in libellum *de Humoribus*, in quo vel maior corruptorum copia." Non potuit apertius quam sic quid sentiret dicere. Qualem vero tu Interpretem et Criticum esse censes eum qui commentarios scribat in librum, *quem nemo umquam intellexit neque umquam intelliget?* Laciniae sunt la-

cerae ac mutilae plerumque sine sensu, saepe nullo inter se nexu iunctae olim amissis et quae proxime praecesserant et quae sequebantur, quae nunc uno tenore continuatae decurrunt *ἀδιανόητοι*. Iure queritur Ermerins l. l. »taedium parere talia typis excudenda curare, quae nemo intelligit et unde ad animi fructum nihil proficias." Galenus tamen sedulo in ista spissos commentarios scriptitavit, quos multi cum admiratione non legunt sed spectant. Ea tamen »*quae nemo intelligit*" sedulo explicantur, et Gallice vertuntur et laudantur et commendantur. Scilicet quid sit *aliquid intelligere* non omnes qui eruditi sunt aut haberi volunt perinde intelligunt, unde fit ut istiusmodi librorum fraudes per tot saecula tuto delitescant. Nihil est facilius quam verba sensu vacua interpretari aut Gallice vertere, etiam scite et eleganter, dummodo liceat Graecitatis usum et rationem contemnere et leges nihil curare, quibus verborum Graecorum significatio, proprietas et compositio olim apud Graecos perpetuo omnium usu definitae constitutaeque fuerunt. Mirabuntur, sat scio, plurimi si dixero eandem in Galeno levitatem saepe apparere, qui quum vulgo *φιλολογώτατος* esse existimatur et in antiqua Graecorum lingua et litteris versatissimus, illa fama indignus esse deprehenditur ab iis qui sibi quam aliis credere malunt et ipsi illius commentarios diligenter inspicere et explorare. Quod quum diu et multum fecisset Ermerins non dubitavit in Prolegom. p. XVIII. palam sic pronuntiare: »Galenus, ut plerique alii sive eiusdem sive recentioris aevi, *linguam Graecam antiquam non satis accurate novit*, in iudicio de verborum singulorum scriptione, significatione, de vocabulorum inter se nexu saepissime est negligens, nonnumquam adeo lapis, ut fidem illi habere sic demum liceat si in te ipse habeas doctrinae copiam et iudicandi facultatem, ad quam perpetuo eius monita exigas, quod nisi facias persaepe una cum illo nubem pro Iunone amplecteris; sunt enim saepius eius observationes aut tam putidae, aut *tam certo falsae, ut ne dignae quidem sint quas serio refutes.*"

Alio loco (in Prolegom. p. XXXIV.) Ermerins demonstrat quam parum instructus necessariis subsidiis ad commentarios scribendos Galenus accesserit. Scriptitabat Romae *libris omnibus*

in Asia relictis. Itaque, ut ipse fatetur, veterum *ἐξηγητῶν* scripta, quae sibi ad manum non erant, non adhibebat, neque adeo eos redarguebat nisi ubi *memoria teneret* graviorem aliquem errorem ab iis esse commissum. Ipsius verba haec sunt: *σπανιάκις ἐν αὐτοῖς* (in Commentariis ad Hippocratem) *εἶπόν τι πρὸς τοὺς ἐξηγουμένους αὐτά. τὴν ἀρχὴν γὰρ οὐδ' εἶχον αὐτῶν ἐν Ῥώμῃ τὰ ὑπομνήματα, πάντων ὧν ἐκεκτήμην βιβλίων ἐν Ἀσίᾳ μεινάντων. εἴ που τοίνυν ἐμεμνήμην ὑπό τινος αὐτῶν πάνυ τι μοχθηρῶς εἰρημένον — ἐπεσημηνάμην τοῦτο, τὰ δ' ἄλλα πάντα κατὰ τὴν ἐμαυτοῦ γνώμην εἶπον ἄνευ τοῦ μνημονεῦσαι τῶν ἄλλως ἐξηγουμένων.* Scripsit haec in libro *περὶ τῶν ἰδίων βιβλίων* cap. 6.

Hic igitur ille est quem praedicant ita de Hippocrate emendando meritum ut de Homero Aristarchum. Fide dignior Ermerins ibid. sic iudicat: »Fit interdum ut ipse (Galenus) deteriorem lectionem non solum ab aliis traditam sequatur, sed vel de suo illatam cupiat: itaque *criticam facultatem in Galeno omnino desidero* nec nisi prudenter eius de textu ipso monitis obsequendum est."

Quod autem scribit Galenus: *πάντα κατὰ τὴν ἐμαυτοῦ γνώμην εἶπον*, est operae pretium de iis quoque Ermerinsii iudicium audire (Proleg. p. XLVIII). »Quae e sua sententia (Galenus) describit saepe parvi sunt pretii; sed praeterea rogantibus, ut ait, amicis obsecutus saepius aliorum sententiam redarguit, eamque talem, quae vix digna sit quam respicias, vel iisdem rogantibus nugas extricat tanto molimine prorsus indignas quasque ipse contemnit adeo ut operam in his positam esse perditam fateatur ultro," quibus post pauca haec addit: »commentarios illos (Galeni) magis propter antiquitatem quam propter praestantiam suam esse pervolvendos nec nisi raro eos vestigia referre acutae illius, quam vulgo Pergameno tribuunt, mentis; scilicet *potius viri garrulitatem in his me advertisse* fateor, quam aut ingenii acumen insigne aut accuratam doctrinam."

Haec omnia plane ex animi mei sententia scripta sunt. Quoties Galeni commentarios pervolvo prorsus eadem mihi solent venire in mentem. Non est illa in Galeno antiqui sermonis Graeci cognitio et intelligentia, ut possit genuina a spu-

riis, antiqua a recentioribus secernere, quamquam toto coelo antiqua (Ionica praesertim) cogitandi scribendique simplicitas et, ut ita dicam, serenitas distat a sequiorum fuco et pigmentis. Ne illa quidem in Galeno est linguae Graecae antiquioris scientia ut vocabula prisca et γλώσσας plane intelligat earumque usum ac potestatem ex Veterum lectione ita collegerit ut ea in tanta librorum Veterum copia certo sciat quae etiam nunc nullo negotio ex paucis qui supersunt *certo sciri* possint. Nempe ut nunc est sic olim quoque fuit res magni laboris *animum et mentem penitus linguae antiquioris et obsoletae intelligentia imbuere.* Non minus quam hodie vivo Galeno erat hoc πολλῆς πείρας τελευταῖον ἐπιγέννημα, et quoniam plerique in Graecia languente ac senescente laborem illum indefessum fugiebant et levi opella defungebantur factum est ut plumbei sint in illis studiis illi ipsi, qui vulgo soli sapere et potuisse et debuisse videantur. Praeterea sequiores Graeci ne sentiebant quidem rei difficultatem, ut sunt in Gallia nonnulli, quibus si bene Gallice scias facillima res videtur esse Latine scire: tantam enim esse utriusque linguae necessitudinem et cognationem. Itaque ut Galli exiguo labore Latina discunt eodem modo Graeculi antiquam Graecitatem discebant, et quemadmodum interdum difficile est ad Latinam Gallorum orationem non subridere, sic ubi Graeculi antiquum dicendi usum aut interpretantur aut imitantur nonnumquam vix tenebis risum, adeo omnia, et saepe diversissima, iocularem in modum confundunt permiscentque aut in ridiculos errores se implicant quoniam in iis quae vix ingenti labore obtineri poterant levi ac desultoria opella defungebantur. Multum abest ut solus Galenus et (ut Ermerins loquitur Prolegom. p. XVIII.) »plerique alii sive eiusdem sive recentioris aevi linguam Graecam antiquam non satis accurate noverint," nam longe antiquiores ἐξηγηταί et λέξεων conditores et Critici saepius eodem modo impingebant in iis, quae nemo paullo antiquior in Graecia natus et educatus nunc plerisque nostrum videtur ullo modo ignorare potuisse. Vix me contineo quin huius levitatis exempla quaedam statim proferam, sed satius est quod de Galeno eram dicturus continuo addere, quibus exempla et indicia certissima horum veluti criminum subiiciam. Galenus igitur

non tantum critica facultate destitutus est et interiore antiquae Graecitatis cognitione, sed etiam in linguae communis et ab omnibus intellectae usu locum mendosum et sensu vacuum ab incorrupto et integro non semper discernit. Certam et evidentem emendationem non tantum non invenit sed ne opus quidem esse emendatione sentit, et quae propter scripturae labem ac vitium intelligi et explicari non possunt ea sibi intelligere videtur et iis aliquam explicationem comminiscitur. Deinde quoniam eiusdem est hominis corrupta utcumque interpretari et sana sed sibi non intellecta in corruptelae suspicionem vocare, sic Galenum saepe videbis et ea quae commode intelligi non possunt confidenter sic afferre quasi nihil omnino haberent difficultatis, et contra subinde ea vitiata esse aut interpolata (παρεγγεγραμμένα) affirmare in quibus nulla est vitii aut interpolationis iusta suspicio. Itaque nil prodest in loco impedito et mendoso demonstrare Galenum loco sic scripto usum esse, namque nil mali suspicatur etiam ubi manifesto aliquid monstri alitur. Lacunas (pestem illam librorum etiam vetustissimorum) vel evidentissimas Galenus non animadvertit, quamquam nihil est quod citius hominis paullo acutioris et hoc agentis feriat animum. Derepente enim verborum sententia interrumpitur, deficit et te relinquit hiantem. Non est huius rei aliud luculentius exemplum quam in aureo libello Περὶ ἀέρων, ὑδάτων, τόπων pag. 266. Ermer. ubi ingentem lacunam cum exitio sententiae in antiquissimis libris nescio quo casu natam alias res agens non animadvertit, quem locum nunc satis habeo indicasse. Ex Asia repente in Libyam et Aegyptum delatus quasi eodem loco constitisset nil sensit neque omnia post aliquam caliginem necopinato mutata esse animadvertit. Nae ille non solet inter legendum hoc agere et intendere animum cui in tali loco nihil suboluit.

Quod autem unum omnium gravissimum crimen in Criticum coniici potest, ut locum sanum praepostera correctiuncula ultro depravet inque ea re in Graecitatis ingenium graviter peccet ne eo quidem crimine Galenum vacare primum omnium demonstrabo. Locus est in libro II. τῶν Ἐπιδημιῶν § 20. apud Ermerins I. p. 478. mutilus et corruptus, ubi haec leguntur: καὶ ἐρυθρὰ ᾔει μέχρι τοῦ ἕκτου μηνὸς ἔπειτα

λευκὰ κάρτα πάντα ἤδη τὸν χρόνον. πρὸς δὲ τὸ ἀφροδίσιὸν αἱ οὐραὶ ἔβλεπον καί οἱ ἄκρητα ἐρυθρὰ ἰκνεύμενα ᾖει. Haec omnia sunt huiusmodi ut ea nemo umquam intellexerit neque umquam sit intellecturus. Laciniae sunt lacerae verborum et sententiae olim deperditae nulloque inter se nexu iunctae. Quidquid ex libro vetusto mutilato et perroso legi potuit uno tenore continuatum est dissimulatis lacunis. Vivo Galeno eadem erat loci facies, cuius unam particulam hanc mihi diligenter considera. * * * πρὸς δὲ τὸ ἀφροδίσιον αἱ οὐραὶ ἔβλεπον * * *. Quod praecedebat periit, periit et quod sequebatur. Quod superest absurdum est. Fuerunt tamen olim qui haec quocumque tandem modo interpretarentur, quum Heraclides, quem Galenus (ut vidimus) in antiquissimis Hippocratis ἐξηγηταῖς nominat, de lectionis integritate dubitare coepit. Vitii sedem in ΑΙΟΥΡΑΙ inesse iudicavit, in quo coniecit ΑΙΘΥΡΑΙ latere, itaque antiquam et sanam lectionem hanc esse αἱ θύραι ἔβλεπον pro αἱ οὐραὶ ἔβλεπον. Deinde demonstravit quam facili errore Θ in Ο abire potuerit aut erasa aut omissa tenui lineola, quae sola utramque litteram dirimat. Caute admodum et propemodum anxia diligentia certam emendationem undique munivit. Sed ipsa Galeni verba est operae pretium audire, qui bis evidentem correctionem commemoravit: primum in Commentario ad hunc ipsum locum Tom. IX. p. 141. Charter. ubi scribit: ἡ δὲ αὐτὴ λέξις παρὰ τοῖς παλαιοῖς ἐξηγηταῖς ποικίλως γέγραπται. Διοσκορίδης γὰρ οὕτω γράφει πρὸς δὲ τ' ἀφροδίσια (sic) αἱ οὐραὶ ἔβλεπον. Ἡρακλείδης δ' οἴεται τοῦτο ἀπίθανον εἶναι. διὸ νομίζει ὅτι θύραι ἦν γεγραμμένον διὰ (τοῦ) Θ, τῆς μέσης γραμμῆς ἐν αὐτῇ (L. αὐτῷ) ἢ τῷ χρόνῳ διαφθαρείσης ἢ τοῦ βιβλιογράφου σφαλέντος. Redit ad eandem rem in Prooemio Commentarii ad librum VI. Epidemiorum Tom. IX. p. 354. Chart. ubi questus de Editorum temeritate veteres scripturas ex sua libidine interpolantium ita pergit: ὥςε ἠναγκάσθην ἐγὼ διὰ τοῦτο τά τε παλαιότατα (inepte editur τήν τε παλαιότητα) τῶν ἀντιγράφων ἐπιζητῆσαι τά τε ὑπομνήματα τῶν πρώτων ἐξηγησαμένων τὸ βιβλίον, ἐν οἷς καὶ Ζεῦξίς ἐςιν ὁ Ταραντῖνος καὶ ὁ Ἐρυθραῖος Ἡρακλείδης καὶ πρὸ αὐτῶν Βακχεῖός τε καὶ Γλαυκίας. Deinde eos carpit ut qui nonnumquam veterem scripturam malis coniecturis inutiliter

refinxerunt. Itaque sibi satius esse visum scribit antiquam lectionem retinere et semper studiose dare operam ut eam interpretetur, quod ubi fieri nullo modo possit probabilem loci correctionem instituere: πολὺ βέλτιον ἔδοξέ μοι, inquit, φυλάττοντι τὴν ἀρχαίαν γραφὴν ἀεὶ μὲν σπουδάζειν ἐκείνην ἐξηγεῖσθαι, μὴ δυνηθέντι δέ ποτε τοῦτο πρᾶξαι πιθανὴν τὴν ἐπανόρθωσιν αὐτῆς ποιεῖσθαι. Quis non assentietur recte haec et prudenter a Galeno dici? Audi nunc quid statim addat: καθάπερ ὁ Ἡρακλείδης ἐν τῷ δευτέρῳ τῶν Ἐπιδημίων ἐποιήσατο κατὰ τὴν λέξιν ἐκείνην ἐν ᾗ γέγραπται· πρὸς δὲ τὸ Ἀφροδίσιον αἱ οὐραὶ ἔβλεπον. Ἐπειδήπερ τοῖς ἐξηγησαμένοις τὴν οὐραὶ γραφὴν ἀπιθάνως εἴρηται, τάχα, φησὶ, θύραι μὲν ἦν γεγραμμένον διὰ τοῦ Θ, τῆς μέσης δὲ γραμμῆς ἐν αὐτῷ διαφθαρείσης ἔδοξεν ὁ βιβλιογράφος ΟΥΡΑΙ γεγράφθαι. δυνατὸν γὰρ δὴ οὕτω καὶ λεπτῆς ἰνὸς ἀπολωλυίας συναπόλλυσθαι (L. συναπολέσθαι) τὴν γραμμὴν ταύτην καὶ μιᾶς αὐτὴν ἐκφυγείσης (sic) καὶ κατ' ἀρχὰς εὐθὺς αὐτὴν ἀμυδρὰν γραφεῖσαν ἐξίτηλον αὐτὴν ὑπὸ τοῦ χρόνου γενέσθαι. Vide mihi quantum verborum homo garrulus effundat in re simplicissima. Probat, ut vides, et laudat Heraclidis emendationem, quae scripturam absurdam plane sanavit. Ergo iam illis temporibus in libris vetustis menda tam absurda circumferebantur, ut quum dixisset scriptor: *ad templum Veneris* fores *spectabant*, scriba dederit: *ad templum Veneris οὐραὶ* (caudae) *spectabant*. Ergo non erant *complures* olim Codices, quibus inter se collatis ridiculus error ab *uno* scriba commissus pateret, sed haud secus atque nunc ex *uno* libro manaverat lectio πάντων τῶν ἀντιγράφων. Ergo fuerunt ante Heraclidem Interpretes, qui οὐραί in illo loco *interpretarentur*, quique Heraclidi ἀπιθάνως εἰρηκέναι videbantur, quod facile credimus. Praeterea vide quam caute, quam anxie Heraclides traditam in libris scripturam tentaverit et argumentis palaeographicis simplicem et evidentem correctionem ab omni parte muniverit. Itaque Galeno quidem plane persuasit (ut ex eius verbis certo colligas) qui hoc ipso exemplo manifestae emendationis utitur. Ita videtur, sed ostendam statim Galeni levitatem et inconstantiam ubi prius emendavero eius locum quem priorem apposui ex p. 141: ἡ δὲ αὐτὴ λέξις παρὰ τοῖς παλαιοῖς ἐξηγηταῖς ποικίλως γέγραπται. Διοσκορίδης γὰρ οὕτω

γράφει πρὸς δὲ τ' ἀφροδίσια αἱ οὐραὶ ἔβλεπον. Ἡρακλείδης δ' οἴεται τοῦτο ἀπίθανον εἶναι. Quid? Heraclidi scriptura Dioscoridis non videbatur probabilis? Sed Heraclides vixit *saeculis* aliquot ante Hadrianum, cui suam Hippocratis editionem Dioscorides dedicavit. Locus est et mendosus et mutilus, quem in hunc modum corrigo et suppleo: *Διοσκορίδης γὰρ οὕτω γράφει· πρὸς δὲ τὰ ἀφροδίσια αἱ οὐραὶ (ἔβλαπτον. ἐν δὲ τοῖς παλαιοτάτοις τῶν ἀντιγράφων ἐγέγραπτο· πρὸς δὲ τὸ ἀφροδίσιον αἱ οὐραὶ) ἔβλεπον.* Repetitum *οὐραὶ*, quo describentis oculi aberrarunt, peperit lacunam. Duplex erat lectio, altera vetus et librorum testimoniis nixa, altera bis temere a Dioscoride interpolata qui pro *τὸ ἀφροδίσιον* (templum Veneris) ut *Ἥραιον*, *Ἀθήναιον*, *Διονύσιον*, *Ἀρτεμίσιον*, substituit *rem Veneream* (*τὰ ἀφροδίσια*) et *ἔβλεπον* de suo refinxit in *ἔβλαπτον*. Ista impudens interpolatio nunc libros omnes obsidet, quamquam prorsus est sensu vacua. Qualem eum Criticum fuisse putes, qui servatam ab antiquis libris scripturam temere ac proterve ita refinxit ut verba daret absona et absurda. Vel hic solus locus demonstrat quam iustae sint Galeni querelae passim repetitae de Dioscoridis et Capitonis in edendo Hippocrate temeritate et impudentia, veluti in Commentario ad librum VII. Epidem. p. 354. Chart.: *πάντων δὲ τῶν ὑπαλλαξάντων τὰς παλαιὰς γραφὰς τολμηροτάτους* (Lege *τολμηρότατα*) *τοὺς περὶ Καπίτωνα καὶ Διοσκορίδην εὑρίσκω πράξαντας τοῦτο.* Huius levitatis exemplum apud Galenum continuo sequitur quod notasse iuvabit. Apponit p. 355. verba Hippocratis: *Ὁκόσῃσι ἐξ ἀποφθορῆς*, et de scriptura haec monet: *τινὲς μὲν ὅσῃσι διὰ τριῶν συλλαβῶν, ἔνιοι δὲ ὁκόσῃσι διὰ τεσσάρων ἔγραψαν, ἔνιοι δὲ οὐ διὰ τοῦ* K *γράφουσιν ὁκόσῃσι ἀλλὰ διὰ τοῦ* Π *τὴν δευτέραν συλλαβὴν, καθάπερ ὁ Καπίτων, οὐ τοῦτο μόνον ἀλλὰ καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα.* Capito igitur suo Marte non tantum antiquas et probas formas Ionicas sustulit, sed etiam alias substituit *non bonas* et nullius dialecti, veluti *ὁπόσῃσι*. Quis mirabitur in antiqua sylloge Medicorum dialectum Ionicam in Codicibus nostris pessime interpolatam ac deformatam esse, ubi videt iam tum imperante Hadriano doctos Hippocratis editores illo modo grassari? Non potuerunt tamen sic delere consuetudinis Ionicae

vestigia omnia ut non hic illic e vitiosis Codicum lectionibus pelluceant et si perite admoveris manum veluti renascantur. Luculentum huius rei argumentum et exemplum nuper mihi oblatum est quum in nova Ermerinsii editione relegerem libellum, qui satis insulse inscribitur: Περὶ ἀέρων, ὑδάτων, τόπων. In eo libro cap. 26. p. 274. Ermer. de Scythis haec leguntur: Ἠὴρ κατέχει πουλὺς τῆς ἡμέρης τὰ πεδία καὶ ἐν αὐτοῖσι διαιτεῦνται, ὥςε τὸν μὲν χειμῶνα αἰεὶ εἶναι τὸ δὲ θέρος ὀλίγας ἡμέρας καὶ ταύτας μὴ λίην. Pro καὶ ἐν αὐτοῖσι διαιτεῦνται in libris est καὶ ἐν νότοισι διαιτεῦνται. Ermerins recepit id quod Littréus, infelix coniector, excogitaverat. Nollem factum, nam quis sic loquitur? Vera lectio est τὰ πεδία ἐν ὅτοισι διαιτεῦνται, quod ubi stupide depravatum est in ἐν νότοισι non defuit praeclarus corrector qui καί adderet. In vetusta corruptela igitur manus Hippocratis tuta latebat donec eam aliquis eliceret foras. Ni ita factum esset olim aut ἐν οἷσι aut ἐν τοῖσι substituissent Veteris dialecti depravatores. Saepe Hippocrates ὅςις Ionum more ponit ubi caeteri ὅς dare solent. Formae antiquae Ionicae ἄσσα, ὅτων et ὅτοισι non facile elabuntur ex correctorum manibus. Ὅςις pro ὅς legitur in hoc ipso libello cap. 6. p. 249: ὁ ἠὴρ — ὅςις τῷ ὕδατι ἐγκαταμιγνύμενος τὸ λαμπρὸν ἀφανίζει. Bis in eodem libro forma ὅτων ambusta est ea quidem sed incolumis tamen evasit. Locus est in cap. 28. p. 276. ubi exhibent libri: διὰ τὴν μαλθακότητά τε καὶ τὴν ψυχρότητα ἀπὸ τῶν ἥκιςα εἰκὸς εἶναι ἄνδρα οἷόν τε λαγνεύειν, verum vidit Coraës ἀπ' ὅτων reponens, nec dubitare debebat Ermerins in cap. 23. p. 270. ubi edidit: ἐκπλήξιες τῆς γνώμης — ἀφ' ὅτων εἰκὸς τὴν ὀργὴν ἀγριοῦσθαι, quin vera esset Corais emendatio: ἀπ' ὅτων. Utrobique ex aliis libris ἀφ' ὧν affertur, quod quibus debeatur manifestum est. Ἄσσα ex vetustissimo Codice reponendum est in libro περὶ διαίτης ὀξέων § 51. p. 316. Ermer. καλὰ δὲ ταῦτα τεκμήριά ἐςι — ὁκόσα ἀκαταμάθητα ἦν τοῖσι ἐμεῦ γεραιτέροισι, ubi quum sententia non ὅσα sed ἃ requirat oblatum ab optimo teste ἄσσα receptum oportuit. Praeterea quis veterem formam Ionicam ἄσσα de suo vulgatae substituisset? Itaque quandoquidem sic satis constat ΑΠΟΤΩΝ, ἀπ' ὅτων, ab ipso Hippocrate profectum esse etiam mi-

nus dubitabis ei reddere ἀπίκηται, ἀπικνεόμενον, ἀπ' ὕδατος, ἀπέψεσθαι, κατίςαται, ὑπίςασθαι, ἀπίησι, ἀπ' ὧν, ἀπικνέονται, μετίςαται, quae passim in hoc libro in communem formam reficta occurrunt. Sunt et alia multa eiusdemmodi apud Hippocratem certa ac manifesta scribarum et correctorum flagitia, de quibus alias dabitur dicendi locus: nunc ad Galenum revertor, qui quam Heraclidis emendationem certam et evidentem, ΘΥΡΑΙ pro ΟΥΡΑΙ, ut vidimus, laudasset eandem temere alibi ita reiicit ut lectionem perineptam et male Graecam ei ἀκρίτως πάνυ substituat. Nempe in Commentario ad hunc ipsum locum quum Heraclidis emendationem commemorasset ita pergit (Tom. IX. p. 141. Chart.): ἀλλὰ οὐδετέρα γραφὴ διδάσκει τι τῆς γνώμης ἐχόμενον τοῦ παλαιοῦ, διὸ ἠγησάμην ἐγὼ μᾶλλον ἀπὸ (L. ὑπὸ) τοῦ συγγραφέως οἱ ῥόοι γέγραπται (L. γεγράφθαι) ἤ τι ἄλλο, ἵνα λόγος εἴη (L. ᾖ) περὶ τῶν ῥύσεων τῶν γυναικείων —. αὗται μὲν γὰρ καὶ πάνυ ἐν ταῖς συνουσίαις τὰς γυναῖκας ἐνοχλοῦσιν. Ex novissimis verbis certum est Galenum quum οἱ ῥόοι coniiceret simul probare τὰ ἀφροδίσια pro τὸ ἀφροδίσιον et ἔβλαπτον pro ἔβλεπον, quas lectiones a Dioscoride invectas esse supra me dixi suspicari. Quod si hae quoque sunt ipsius Galeni *correctiones* vel ob hoc egregium criticae facultatis specimen assentiri quis poterit Ermerinsio ad Hippocrat. p. 311. dicenti: »Nolim affirmare Dioscoridem illum, πολλὰ licet καινοτομήσαντα, non fuisse *multo meliorem criticum quam Galenum.*" Nam primum credidit se locum caetera sanum tenere neque vidit et ea quae praecedunt et ea quae continuo sequuntur lacinias esse verborum nihil significantes: deinde (quod etiam peius est) antiquo scriptori affricuit verba et dicendi genus a Graecitatis ratione et usu plane abhorrens. Caute Ermerins: »*non credo* structuram esse Graecam τοῦτο βλάπτει πρός τι." nam poterat dare iusiurandum non esse eam Graecam orationem, sed talem qualem Trillerus, et si qui alii sunt id genus Critici, antiquis scriptoribus invitissimis obtrudebant. Caeterum notandum est absque Galeno fuisset antiquam lectionem sine vestigio fuisse interituram. In omnibus libris Mss. fideli concordia nunc legitur: πρὸς δὲ τὰ ἀφροδίσια οἱ ῥόοι ἔβλαπτον, quae est ipsa, ut vides, futilis Galeni coniectura inconsulto ab omnibus recepta. Miror denique quo

pacto Ermerins refutata Galeni correctiuncula addere potuerit, »Quid vero in corruptis lateat non assequor." Nempe id ipsum quod Heraclides reperit: *πρὸς δὲ τὸ ἀφροδίσιον αἱ θύραι ἔβλεπον, ad templum Veneris fores spectabant*, quae verba olim in alicuius loci ubi aeger decumberet indicatione posita fuerunt, quorum locorum significationes nihil ad seros posteros pertinentes mirificas pepererunt Interpretum opiniones, quas vix sine risu aut fastidio apud Galenum legas.

Constituta igitur sic vera lectione animadvertamus eorum, qui pro Criticis haberi solent, imperitiam. In antiquorum librorum scriptura:

πρὸς δὲ τὸ ἀφροδίσιον αἱ οὐραὶ ἔβλεπον

quae sit vitii sedes non intelligunt et duo vocabula sanissima temere convellunt. Pro ἔβλεπον de suo substituunt ἔβλαπτον et τὰ ἀφροδίσια pro τὸ ἀφροδίσιον. Vocabulum corruptum non attingunt. Ex ista duplici παραδιορθώσει nascitur sententia nihilo sanior. Accedit Galenus qui servatis verbis interpolatis αἱ οὐραί confidenter in οἱ ῥόοι mutavit et sententiam qualemcumque extudit e verbis cum Graecitatis usu pugnantibus. Vera lectio Θύραι pro Οὐραί olim sagaciter reperta a Galeno commemoratur, laudatur et . . . inconsulto abiicitur. Recipitur in Codices omnes lectio male Graeca tribus locis impudenter vitiata

πρὸς δὲ τὰ ἀφροδίσια οἱ ῥόοι ἔβλαπτον

deletis omnibus antiquae lectionis vestigiis. Componat nunc mihi qui volet Galenum cum Aristarcho.

Dabo alterum locum unde manifesto colligas quam nihil Galeno credi possit in vocabulorum Graecorum interpretatione. Legitur in Epidemiorum libro VI. apud Ermer. p. 563 sq.

Εὐρῦναι στενυγρῶσαι τὰ μὲν, τὰ δὲ μή.

Λεπτῦναι, παχῦναι τεῦχος δέρμα σάρκας καὶ τἄλλα [καὶ expunge] τὰ μὲν, τὰ δὲ μή.

Λειῆναι τρηχῦναι, σκληρῦναι μαλθάξαι τὰ μὲν, τὰ δὲ μή.

Ἐπεγεῖραι ναρκῶσαι [καὶ τἄλλα ὅσα τοιαῦτα]

Dederat nescio quis, cui illa debentur: Ἐπεγεῖραι ναρκῶσαι τὰ μὲν, τὰ δὲ μή. sed scribam (ut recte Ermerins iudicat) taedere coepit et ut finem aliquando faceret illa formula usus est. Continuo sequitur:

Παροχετεύειν, ὑπείξαντα ἀντισπᾶν αὐτίκα, ἀντιτείναντα (L. ἀντιτείναντι ut oppositionis ratio constet) ὑπεῖξαι.

Ἄλλον χυμὸν μὴ τὸν ἰόντα ἄγειν, τὸν δὲ ἰόντα συνεκχυμοῦν.

Ἐργάσασθαι τὸ ὅμοιον [οἷον ὀδύνῃ ὀδύνην παύει] τὰ ἀνόμοια.

De his omnibus idem dicendum est quod vulpes ad personam tragicam dixisse fertur:

O quanta species, inquit, cerebrum non habet.

Magna est verborum pompa omni sensu et significatione destituta. Non potest sat magna gratia Ermerinsio haberi, qui primus omnium ausus est hoc palam profiteri. »Manifesto, inquit, qui haec et similia his scripsit affectatae gravitati operam dedit;" et post pauca: »Equidem his verbis sanum sensum non inesse contendo; frustraque in eorum interpretatione operam consumi." et iterum: »de reliquis non dicam eum non ita scripsisse sed *ipsum non intellexisse quod scriberet.*" Duriter reprehendit Galenus Interpretes Hippocratis, qui scripturae Codicum credentes ea laudabant, quorum partem ne intelligebant quidem, ad Epidem. VI. p. 377. Charter.: ἅπαντες ὁμοίως πιστεύοντες τοῖς γεγραμμένοις οἱ ἐξηγησάμενοι μετὰ τοῦ μηδὲ νοεῖν ὧν ἐπαινοῦσιν ἔνια. Nesciebat mutato nomine de se eadem dici posse. Nota est venustissima fabula de simia animalibus ex vicinia spectacula optica exhibente, quorum nihil a quoquam spectari poterat, quoniam (ut apud poëtam est)

il avait oublié d'allumer sa lanterne.

Considebant tamen taciti et admirabundi donec acutior unus non satis se cernere dixit ea quae spectanda proponerentur. Tum demum intellectum est ab omnibus sedere se in tenebris et nihil a quoquam cerni potuisse. Ecquid prodesse putas praeceptum huiuscemodi:

Ἐπιτεῖναι, ἀνεῖναι τὰ μὲν, τὰ δὲ μή.

vel:

Εἰπεῖν, σιωπῆσαι τὰ μὲν, τὰ δὲ μή.

satius est, ut opinor, tacere quam talia dicere. Nonne sunt eiusdem farinae: Εὐρῦναι στενυγρῶσαι τὰ μὲν, τὰ δὲ μή? aut: Λειῆναι τρηχῦναι, σκληρῦναι μαλθάξαι τὰ μὲν, τὰ δὲ μή? Qui ita scribit aut ludit aut te legentem deludit. Nihil horum Galeno subolet, qui magna gravitate complura commemorat

in quibus *τὸ εὐρῦναι* et *τὸ ϛεννγρῶσαι* usum habet, similiterque in caeteris. Hoc modo in illud praeceptum quod ioco finximus:

Εἰπεῖν σιωπῆσαι τὰ μὲν, τὰ δὲ μή.

facile est longos commentarios scribere. Sed volebam ostendere quam sit Galenus in vocabulorum interpretatione plumbeus. In verbis: *ἄλλον χυμὸν μὴ τὸν ἰόντα ἄγειν τὸν δὲ ἰόντα συνεκχυμοῦν ἐργάσασθαι τὸ ὅμοιον οἷον ὀδύνη ὀδύνην παύει τὰ ἀνόμοια*, neque de lectione neque de compositione inter doctos Interpretes constabat. In tenebris sedere se et nihil dispici posse nemo suspicatur. Comminiscuntur igitur alius aliud. Lectio erat triplex *ὀργάσασθαι*, *ἐργάσασθαι* et *ὀργίσασθαι*. Galenus legebat *ὀργάσασθαι*, ut manifestum est ex iis quae scribit pag. 397: *καί τινες μὲν τὴν δευτέραν συλλαβὴν διὰ τοῦ Γ καὶ Ι γράφουσιν ὀργίσασθαι, τινὲς δὲ τὴν πρώτην διὰ τοῦ Ε καὶ Ρ, τὴν δὲ δευτέραν διὰ τοῦ Γ καὶ Α ἐργάσασθαι τὸ ὅμοιον.* Paulo ante dixerat: *ἐπεὶ δὲ ἑκατέρως λεγόμενον* (quod quid sit statim dicam) *οὐδετέρως ἐϛὶ πιθανὸν ἐπὶ τὸ μεταγράφειν αὐτὸ παρεγένοντο πολλοὶ, καθάπερ καὶ τὰ ἄλλα ὅσα καθ' ἓν ὄνομα τὴν ἀσάφειαν ἔχει.* quos quum dicit aut *ὀργίσασθαι* reposuisse aut *ἐργάσασθαι* perspicuum est *antiquam* lectionem esse *ὀργάσασθαι*, quam Galenus ipse in praecedentibus posuit et interpretatus est, non *ἐργάσασθαι*, quod in eius libris vitio circumfertur. Nempe ita scripsit: *τὸ δὲ ὀργάσασθαι* (non *ἐργάσασθαι*) *μεμάθηκας ἐπὶ τοῦ μεταλλάττειν* (apparebit ex iis quae infra proferam *μαλάττειν* a Galeno scriptum esse) *ἢ μιγνύναι λεγόμενον.* Ermerins, qui non animadvertit hunc scribae errorem, exclamat ad haec p. 564: »*Equidem me non μεμαθηκέναι profiteor.*" Simul fallitur et non fallitur: nam ubi reposuerit Galeni manum *ὀργάσασθαι* statim recordabitur Galenum *ἐν τῇ τῶν Ἱπποκράτους γλωσσῶν ἐξηγήσει* ex hoc ipso loco recepisse pag. 536. Franz.: *Ὀργάσασθαι: ἀναμῖξαι, συγκεράσαι*, sed iure negabit vel sic se illud *μεμαθηκέναι*, quia Galenus vehementer fallitur et formae vitiosae interpretationem commenticiam nobis venditat, qua uti non possumus: de qua re statim dicam. Galenus autem ubi *τὸ ὀργάσασθαι* arbitratu suo interpretatus est ita pergit: *ἄδηλον οὖν εἴτε τῷ προειρημένῳ συντακτέον εἴτε τῷ ἑξῆς εἰρημένῳ αὐτὸ* (*τὸ ὀργάσασθαι*) *προσακ-*

τέον (L. προτακτέον). ἑκατέρως γὰρ οὐκ οἰκείως φαίνεται λέγεσθαι. Facile credimus; in quamcumque se dat partem nusquam exitum reperire potest. Deinde ita pergit: Διὸ καί τινες μὲν ὡς ἑπόμενον αὐτὸ τοῖς προειρημένοις ἐκείνοις συνῆψαν εἴτ' ἀφ' ἑτέρας ἀρχῆς· Τὸ ὅμοιον οἷον ὀδύνη ὀδύνην παύει. Illi igitur sic legebant: τὸν δὲ ἰόντα συνεκχυμοῦν ὀργάσασθαι. Τὸ ὅμοιον οἷον ὀδύνη ὀδύνην παύει. I nunc et haec interpretare! Pergit sic: τινὲς δὲ ἀρχὴν ἐποιήσαντο τῶν ἐφεξῆς τὸ· Ὀργάσασθαι (vitiose editur ἐργάσασθαι) τὸ ὅμοιον. Ἐπεὶ δὲ, ὡς ἔφην, ἑκατέρως λεγόμενον οὐδετέρως ἐςὶ πιθανὸν et caetera, quae supra descripsimus, de mutatione scripturae ὀργάσασθαι in ὀργίσασθαι et ἐργάσασθαι. Priusquam de his lectionibus quid statuendum sit dicam, proferre iuvat e Galeno exemplum antiquissimae interpolationis, quales plurimas recentiorum temporum Critici ex Veterum libris expulerunt et expellunt. Nempe verba οἷον ὀδύνη ὀδύνην παύει veteres Critici iudicarunt olim a nescio quo in margine adscripta deinde in textum irrepsisse. De ea re Galenus sic scribit: γέγραπται μὲν οὖν τοῦτο (id est οἷον ὀδύνη ὀδύνην παύει) κατὰ πολλὰ τῶν ἀντιγράφων (inepte editur ἀντιγραφέων), ὀρθῶς δὲ ἐν τοῖς κατὰ Διοσκορίδην οὐ γέγραπται. φαίνεται μὲν γὰρ ὡς (ἐπ' adde) ἐξηγήσει προσγραφὲν ὑπό τινος αὖθις δὲ εἰς τοὔδαφος ὑπὸ τοῦ βιβλιογράφου μετατεθεῖσθαι. Quam vellem haec Galeni verba diligenter perpenderent illi qui Criticis irasci solent eiusdemmodi additamenta eodem modo a scribis e margine in textum invecta expungentibus idque ex Codicibus scriptorum Hippocrati aequalium exaratis post Galenum annis *mille* aut paullo minus. Si vivo Dioscoride et Hadriano istiusmodi emblemata in libris deprehendebantur et coarguebantur, quantum novae fraudis commissum esse putes sequioribus saeculis decrescente semper antiquae Graecitatis intelligentia et aucta identidem annotationum copia aut inter versus aut ἐν τοῖς μετωπίοις adscriptarum.

Videamus nunc quantopere caecutiant (dicam enim libere quod sentio) in antiquae Graecitatis ratione et usu et Galenus et alii *eruditi* Hippocratis glossarum explanatores. Notemus primum omnium turpem errorem istius qui ὀργίσασθαι pro ὀργάσασθαι leviter et inconsulto substituit. Credidit homo ine-

ptus ὀργίσασθαι χυμούς esse οἷον εἰς ὀργὴν αὐτοὺς προτρέψαι καὶ ἐπεγεῖραι πρὸς τὴν ἔκκρισιν, teste Galeno p. 397. Est igitur *quasi* humorum iram movere et efficere ut *veluti* irati prorumpant foras. Nugae! Vide autem mihi quam sit vetus hominum imperitorum consuetudo abutendi voculis *quasi*, *veluti*, *tamquam*, *ut ita dicam*, ut suas ineptias quodammodo velent et obumbrent. Non audet dicere homuncio ὀργίσασθαι τοὺς χυμούς esse *iram humorum concitare* vel *movere*, nam risum moveret si humores *irasci* et *excandescere* dicerentur: quid igitur? οἷον addidit, οἷον εἰς ὀργὴν αὐτοὺς προτρέψαι, deinde confidenter addit καὶ ἐπεγεῖραι πρὸς τὴν ἔκκρισιν. Praestigiarum haec similia sunt, nam singulari dexteritate alterum alteri substituitur sic ut ea res et oculos fallat et mentem. Sed Galenus, dicet aliquis, istam scripturam cum fastidio et contemtu abiicit his verbis: ἀλλὰ ταῦτα μὲν εὐκαταφρόνητα καὶ σμικρὰ καθάπερ καὶ πάνθ' ὅσα περὶ τῆς λέξεως (ὀργίσασθαι) ἐξήγηται. Audio, sed his ipsis verbis arguitur illa linguae antiquioris imperitia, quam Galeno obiicimus. Quo pacto? inquis. Nempe ὀργίσαι quid sit scimus, ὀργίσασθαι nemo mortalium aut dixit umquam aut legit, et foedus est barbarismus non minus turpis quam χαίρομαι pro χαίρω, quod rident omnes. Quum sit ea res certa et manifesta homines docti aliud quid excogitarunt: nempe verbum olim fuisse » ὀργίζω *idem quod* ὀργάζω *id est* incito, *unde* ὀργίσασθαι apud Hippocratem." Dindorf. ad Steph. Thes. Dicam primum quid sentiam, deinde id demonstrare conabor. Nulla umquam fuit forma ὀργίζω pro ὀργάζω. Numquam ὀργάζω (ὀργίζω) significat *incito*. 'Οργίσασθαι apud Hippocratem est vitiosa scriptura temere et imperite a nescio quo Graeculo ficta. Galenus ipse de forma commenticia ὀργίζω pro ὀργάζω ne cogitavit quidem, et retulit ὀργίσασθαι ad notissimum ὀργίζειν *iram movere*, ut manifesto apparet ex eius interpretatione οἷον εἰς ὀργὴν αὐτοὺς προτρέψαι. Manifesto igitur confudit ὤργισα et ὠργισάμην, quemadmodum Datis χαίρω et χαίρομαι, et appellat εὐκαταφρόνητον id quod appellare debebat ἄντικρυς βάρβαρον. Unde autem natum est ὀργίζω = ὀργάζω? Ex duobus locis manifesto corruptis, ad quos statim veniam. Dialectus Ionica et ἡ παλαιὰ 'Ατθίς habebant olim verbum ὀργάζω (cum duobus

compositis ἀνοργάζω et ὑποργάζω) et nomen ὀργασμός. Quam rarus fuerit huius verbi usus sic optime apparebit si dixero quam paucis locis legatur in omnibus antiquis litterarum Graecarum monumentis et reliquiis, unde nunc antiquae Graecitatis notitiam sedulo colligimus. Ὀργάζειν *bis* occurrit apud Sophoclem, *semel* apud Aristophanem, Eupolidem, Herodotum, Hippocratem et Platonem. Reliquorum omnium *nemo umquam eo verbo utitur*, nisi quod in Hipponactis fragmento misere corrupto apud Erotianum v. Τράμις legimus: Ἱππῶναξ· ἐκτίλλοι τις αὐτοῦ τὴν τράμιν ὑποργάσαι, et in Euripidis loco, de quo post dicemus, restituendum esse videtur. Itaque *septem* sunt omnino loci apud veteres et probatos scriptores unde antiqui verbi notitiam et intelligentiam haurire et colligere possimus. Ὀργασμός ex illo formatum apud solum Hippocratem semel legitur. Accedunt his locis testimonia veterum Criticorum et Atticistarum et eruditorum omne genus, quos caute admodum esse audiendos et aliunde satis constat et in hoc ipso exemplo apparebit. Verbum tam priscum, tam rarum vix umquam e scribarum manibus illaesum evasit. Omnibus modis pessime corrumpitur. Ruhnkenius ad Tim. v. Μετρίως ὠργασμένος exclamat: »*quis non miretur fatalem librariorum in hoc verbo errorem?*" Saepissime ostendimus vocabula vetusta et obsoleta et Graeculis inaudita ubicumque occurrant male mulcata ex scribarum manibus exire. Videbis igitur ὠργασμένος *constanter* depravari in εἰργασμένος, ὠργιασμένος, ὀργασμένως, ὠργισμένος et ὠργημένος, ut fere mirabile sit quo pacto ex his sordibus vera lectio emerserit umquam. Ὀργάζειν depravatur in ὀράζειν, ὀργάσας in ὀργίσας et ὀργήσας, ἀνωργασμένον in ἀνωργισμένον et οὖν ὠργισμένον, ὑπώργασμαι in ὑπείργασμαι, et sunt alia complura, quorum nonnulla infra proferam. Dicam primum quid sit ὀργάζειν. Iudice Ruhnkenio ad Tim. l. l. ὀργάζειν est »*quamlibet materiam subigere, macerare, mollire.*" Veteres Critici esse dicunt μαλάττειν, praeterea δεύειν, τὰ ὑγρὰ τοῖς ξηροῖς μῖξαι καὶ ἀναφυρᾶσαι καὶ οἷον πηλὸν ποιεῖν, alii βρέξαι et διαβρέχειν et ὑγραίνειν et ἀναδεῦσαι, alii παρασκευάζειν, ἑτοιμάσαι, ἕτοιμον παρασχεῖν, alii ἀναμῖξαι, συγκεράσαι, alia. Equidem ex Veterum locis diligenter perpensis et inter se comparatis quid compererim di-

cam. Ὀργάζειν proprie est *subigere* et *mollire* et *macerare* non *quamlibet materiam*, sed τὸν πηλόν, non *lutum*, sed *argillam* aut *caementum* aut *calcem*, quod in aedificando fieri solet, ut apud Aristophanem in Avibus v. 839. ubi nova urbs aedificatur:

χάλικας παραφόρει, πηλὸν ἀποδὺς ὄργασον,

ad quem locum a Scholiasta apponitur Εὔπολις ἐν Προσπαλτίοις·

ἢ πηλὸν ὀργάζειν τινά.

Sic Sophocles dixit ἐν Πανδώρᾳ apud Erotianum v. Ὀργασμός (de quo loco infra dicam)·

καὶ πρῶτον ἄρχου πηλὸν ὀργάζειν χεροῖν.

et apud Etymol. Magnum p. 629, 35:

θέλοιμι πηλὸν ὀργάσαι.

Hinc Phrynichus in Bekkeri Anecd. p. 55, 10. Ὀργάζειν πηλόν interpretatur τὸ διαβρέχειν. οὕτω γὰρ τὸ ὑγραίνειν οἱ ἀρχαῖοι λέγουσιν, et Suidas (Photium describens, cuius Lexici illa pars interiit) in v. Ὠργασμένος: — Ὀργάζειν δὲ κυρίως τὸ ταῖς χερσὶ τὸν πηλὸν ἀναδεύειν καὶ φυρᾶν, et Hesychius v. Ὀργάσαι: ἑτοιμάσαι καὶ τὸν πηλὸν ὀργάσαι φασὶν, ὅ ἐστιν ἑτοιμάσαι, φυρᾶσαι, βρέξαι, ἀναδεῦσαι, et vitiose apud eundem v. Ὠργάσαι πηλόν: ἕτοιμον παρασχεῖν; stulte, ut vides, ὠργάσαι in ordinem recepit pro ὀργάσαι. Eadem inscitia admisit Ὀράζειν: δεύειν, μαλάσσειν, pro Ὀργάζειν. Intelligis cur dicat ὀργάσαι πηλόν esse ἑτοιμάσαι sive ἕτοιμον παρασχεῖν, nempe ὠργασμένος ὁ πηλός est idoneus ad usum. Rectius Herodianus post Moerin p. 468. statuit: Ὀργάσαι ἐπὶ πηλοῦ, μάξαι ἐπὶ μάζης. Recte Pollux VII. 165: κηρὸν τήκειν — ὀργάζειν, μαλάττειν. λέγεται δὲ καὶ πηλὸν ὀργάζειν, qui κηρὸν ὀργάζειν sumsit a Platone in Theaeteto p. 194. C: ὅταν ὁ κηρὸς — λεῖος καὶ μετρίως ὠργασμένος ᾖ, ubi libri omnes εἰργασμένος exhibent, sed vera lectio servata est ex Timaei antiqua λέξει Πλάτωνος duobus locis in v. Ὠργασμένος et Μετρίως ὠργασμένος, ex qua vetus γλῶσσα descripta fuit ab Hesychio, et Photio, quem deinde Suidas, ut solet, descripsit. Quod enim apud hos omnes legitur Ὠργασμένος: μεμαλαγμένος ex eodem fonte manavit et ad illum Platonis locum referendum est, ubi vitio εἰργασμένος scriptum

est in omnibus libris Mss. qui supersunt. Eadem est ratio alterius glossae Ὀργάσας: μαλάξας, quae ex Ἡροδότου λέξει manavit et refertur ad Herodoti locum nunc similiter in omnibus libris corruptum IV. 64: σαρκίσας βοὸς πλευρῇ δέψει τῇσι χερσὶ, ὀργίσας (alii ὀργήσας) δὲ αὐτὸ ἅτε χειρόμακτρον ἔκτηται. Herodotus scripserat ὀργάσας δὲ αὐτό, unde in Herodoteam λέξιν receptum est Ὀργάσας: μαλάξας, quae glossa cum multis aliis Herodoteis irrepsit in Timaei Lexicon p. 162. et hinc in Photii farraginem. Indidem sumsit Hesychius. Hi omnes sine errore ὀργάσας dederunt. In λέξει Herodotea Erotiano subiecta, mendose scribitur: Ὀργίσας: μαλάξας, quem errorem repetit Suidas post v. Ὀργιάζων continuo subiiciens Ὀργίσας: μαλάξας, quum paulo ante ex Photio emendate Ὀργάσας: μαλάξας recepisset. Plus damni attulit Ruhnkenii error (ad Tim. p. 180.) suspicantis ὀργίσας natum esse »*ex ὀργήσας, ab ὀργάω, quam formam agnoscit Hesych.* v. Ὑποργηθεῖσα *et* Ὠργημένον." Ruhnkenii auctoritatem secuti sunt omnes, perperam, ut mihi quidem videtur. Nihil quidquam ὀργάζειν cum ὀργᾶν habet commune praeter fortuitam formae convenientiam. Verbi ὀργᾶν praeter praesens et imperfectum nihil usitatum est, et Hesychii auctoritas bis Ruhnkenio imposuit. Ὑποργηθεῖσα librarii error est, ὠργημένον ipsius Hesychii mendosis Hippocratis Codicibus decepti. Inspice modo paulo diligentius Hesychii locum:

Ὑπορίνους: —
Ὑποργηθεῖσα: ὑποχρισθεῖσα.
Ὑπὸ ῥιπῆς: —

violatur enim litterarum series in ὑποργηθεῖσα, quae glossa inter Ὑπορίνους et Ὑπὸ ῥιπῆς media collocari non potuit. Nota est enim Hesychii in ea quidem re cura et diligentia. Glossa igitur est corrupta, quam qui poterit emendato, sed nemo ea abuti debet ut ὑποργᾶν pro ὑποχρίειν Graecum esse doceat. Corrupta est altera quoque glossa, unde ὀργῆσαι pro μαλάξαι dici posse Ruhnkenius collegit. Apud Hesychium legitur:

Ὤργατο: κατήπειγε καὶ ἐν ἑτοίμῳ ἦν.
Ὠργημένον: παρεσκευασμένον, ἕτοιμον.
Ὤργητο: ὥριστο, ἔχρῃζεν.
Ὠργιᾶται: χρῄζει, ὁρίζει.

quae ad unum omnia pessime corrupta sunt et stuporem Hesychii palam faciunt, ut paulo ante Ὠργάσαι πηλόν, pro ὀργάσαι, et Ὠργᾷ: οἰστρεῖ pro ὀργᾷ. Est autem ὠργημένον glossa mendosa Hippocratis e libro περὶ τῶν ἐντὸς παθῶν pag. 543, 51. Foes. ubi sic legitur: πινέτω δὲ χλιαρὸν μελίκρητον ἀλφίτων ἐπιπάσσων ὀλίγα ἵνα γοῦν ὠργισμένον τὸ σῶμα ᾖ πρὸς φαρμακοποσίην. Est autem scriptura duplex, vitiosa utraque, ὠργισμένον et ὠργημένον quam arbitraria et commenticia interpretatione significare statuunt παρεσκευασμένον, ἕτοιμον. Scilicet huiusmodi quid locus Hippocratis postulare videbatur, sed quomodo ὠργημένον eam notionem admittat et omnino unde ea forma orta sit ne cogitant quidem. Veram lectionem Galenus in glossis Hippocratis servaverat, sed scribae eius manum vitiarunt in hunc modum: Ἀνωργισμένον τὸ ἀναμεμαλαγμένον, ἐπειδὴ καὶ τὸ μαλάξαι ὀργάσαι, sed fraus perpluit et vel caecus veram lectionem dispiciat. Nempe si τὸ μαλάξαι est ὀργάσαι, manifestum est τὸ ἀναμεμαλαγμένον esse ἀνωργασμένον, non ἀνωργισμένον, ac tenemus pervulgati erroris novum exemplum. Confidenter igitur cum Foesio Hippocrati reddemus: ἵνα ἀνωργασμένον τὸ σῶμα ᾖ πρὸς φαρμακοποσίην. Absonum plane est γοῦν in vulgata lectione, contra quam recte ἀνωργασμένον, id est ἀναμεμαλαγμένον, in tali re corpus dicatur docent verba Foesii in Oecon. Hippocr. v. Ἀνωργισμένον: »*Praeparatur corpus ad medicamentum si* praehumectetur *ut pharmacis obediat, quod* προϋγρῆναι *dicit Hippocrates libro* περὶ τῶν ἐντὸς παθῶν p. 547, 9." Itaque destructo utroque Hesychii testimonio verbum ὀργῆσαι pro ὀργάσαι ut fumus tenues dilabitur in auras.

Manifestum est autem verbum ὀργᾶν *gestire, ardenter cupere*, οἰστρεῖν, nihil cum ὀργάζειν commune habere, et Herodotus aliquando suum ὀργάσας recuperabit. Est sane λέξις Hesychiana inexhaustus antiquae Graecitatis thesaurus, sed non est Hesychio testis levior ubicumque aut suo aut alieno vitio lectiones profert portentose corruptas, quod ei sexcenties accidit. Hesychius, qui se Hippocraticas quoque γλώσσας collegisse in Epistola ad Eulogium scribit, quum incidisset in mendosum Codicem ubi ἵνα γοῦν ὠργημένον legeretur, levissime e verbis vicinis collegit ὠργημένον esse παρεσκευασμένον,

ἕτοιμον πρὸς φαρμακοποσίην. Non esse eam formam Graecis usitatam non venit ei non mentem. Sed quid in mentem venire potuit homini, qui (ut supra vidimus) *ὠργᾷ* pro *ὀργᾷ* et *ὠργάσαι* pro *ὀργάσαι* securus dare potuerit? Idem homo nil suspicatus mali potuit describere *Ὦρσαι*: *παρορμῆσαι* pro *Ὄρσαι*, et *Ὠπιζόμενος*: *ἐπιστρεφόμενος* pro *ὀπιζόμενος*, et *Ὠκείλαντες*: *ὁρμήσαντες* duplici errore pro *Ὀκείλαντες*: *ὁρμίσαντες*, et *Ὠκαχήμεναι* pro *Ἀκαχήμεναι*, et *Ὠλιγγιᾶν* pro *Ἰλιγγιᾶν*, et *Ὠνησάμην*: *ἐμεμψάμην* pro *Ὠνοσάμην*, et *Ὤνησις*: *πρᾶσις*, *μέμψις*, *ὠφέλεια*, ubi stupide confundit *ὤνησις*, *ὄνοσις* et *ὄνησις*, et praeterea *emtionem* (*ὤνησιν*) interpretatur esse *venditionem* (*πρᾶσιν*). Contrario errore scribit *Ὀρύεται*: *ὑλακτεῖ* pro *Ὠρύεται*, et *Ὀμοβόρος*: *ὠμοφάγος* pro *Ὠμοβόρος*. Nonne est incredibilis stupor hominis qui serio scribat: *Ὀλερόν*: *βορβορῶδες* pro *Θολερόν*, et *Ὄλχον*: *ἐνέδραν* pro *Λόχον*, et *Ὄθριζε*: *διελέγετο* pro *Ὀάριζε*, et *Ὀθῶς*: *ταχέως*, si Musis placet, pro *Θοῶς*, et *Οἰσθλά*: *ἀγαθά* pro *Ἐσθλά*, et *Οἰχετηγός*: *ὑδραγωγός* pro *Ὀχετηγός*, et *Ὀρυγγάνει*: *ἐρεύγεται* pro *Ἐρυγγάνει* et pro nostro *ὀργάζειν*, ut vidimus, *Ὀράζειν*: *δεύειν*, *μαλάσσειν*. Inter *Μίσχος* et *Μίτρα* apud Hesychium legitur *Μιτίτριζον*: *ἐθρήνουν*. Bellissimum verbum vides *Μιτιτρίζω* et Hesychio dignum, qui confudit N et TI et pro Υ ut saepe alias T substituit, nam glossa est Homerica, ut viri docti viderunt, ex Odyss. Δ. 719:

οἴκτρ' ὀλοφυρομένη. περὶ δὲ δμωαὶ μινύριζον.

Quid denique eo homine facias, qui tribus locis serio scribere potuit:

Ἀρίχεται: *γλίχεται*, *ἐπιθυμεῖ*.
Ἀρόχεται: *γλίχεται*, *ἐπιθυμεῖ*.
Ὀριχᾶται: *γλίχεται*, *ἐπιθυμεῖ*.

quum semel scribere debuisset *Ὀριγνᾶται*. Admonet me huius verbi mentio opinionis Dindorfii, qui ad Stephani Thesaurum v. *Ὀργῶ* ita tuetur *ὠργημένον*, ut afferat praesens *ὀργῶμαι* pro *ὀργῶ*. Posset profecto Datis apud nos bene Graece loqui videri, qui *ὀργῶμαι* pro *ὀργῶ* concoquimus, et (ut alibi ostendi) *ἐπιθυμοῦμαι*, *γηράσκομαι*, *ἀπέχομαι* pro *ἀπέχω*, aliaque quae non sunt minus ridicula quam illius *χαίρομαι*. Dindor-

fius Photio credit Ὀργωμένοις esse ἐπιθυμοῦσιν, et Suidae obtrudit Ὀργωμένοις, ἐκτεταμένοις, ἐπιθυμοῦσι pro scriptura Codicum ὀργιωμένοις et ὠργυιωμένοις. Sed facile Dindorfio persuadebo emendari oportere Ὀριγνωμένοις: ἐπιθυμοῦσιν, est enim ὀριγνᾶσθαι tam sanum atque ὀργᾶσθαι vitiosum est. Emendate Suidas alio loco: Ὀριγνηθῆναι ἀντὶ τοῦ ἐπιθυμῆσαι. Vide nunc mihi aliud Hesychii flagitium qui bona fide recepit Ὠριγνώμενον: ὀρεγόμενον pro Ὀριγνώμενον. Sed redeo ad verbum ὀργάζω, quod Euripidi restituendum esse censeo in Hippolyto vs. 504. ubi editur:

καὶ μή σε πρὸς θεῶν, εὖ λέγεις γάρ, αἰσχρὰ δέ,
πέρα προβῇς τῶνδ᾽, ὡς ὑπείργασμαι μὲν εὖ
ψυχὴν ἔρωτι.

Quid, quaeso, est εὖ ὑπείργασμαι ψυχὴν ἔρωτι? Respondet vetus Interpres in Scholiis ὑπείργασμαι esse ἐνθάλπομαι. Nullius pretii commentum vides. Quemadmodum Platonis Codices ad unum omnes conspirant in μετρίως εἰργασμένος pro ὠργασμένος, quod quid esset Graeculi nesciebant, plane eodem errore Euripidi ὑπείργασμαι obtrudunt quum poëta dedisset:

ὡς ὑπώργασμαι μὲν εὖ | ψυχὴν ἔρωτι,

id est ὑπομεμάλαγμαι, quo verbo nihil est rei accommodatius.

Satis nunc verbi ὀργάζειν, ἀνοργάζειν et ὑποργάζειν rationem et usum aperuisse videor ut Galeni et Erotiani gravem errorem redarguere possim. Uterque enim ὀργάζειν et ὀργᾶν imperite confuderunt, et novo errore ὀργάσασθαι pro ὀργάσαι dici posse opinati sunt. Erotianus ita scribit: Ὀργίσασθαι (alii ὀργήσασθαι, sed ὀργάσασθαι ab eo scriptum esse eius interpretatio demonstrat) τὸ ὁρμὴν ἔχειν πρός τι καὶ ὀργᾶν τὴν γῆν πρὸς τὴν ἐκβολὴν τοῦ καρποῦ. ὀργίσασθαι (L. ὀργάσασθαι) οὖν εἶπε τὸ εἰς παράστασιν ἀγαγεῖν τὰ ὑγρὰ καὶ πρὸς ἔκκρισιν ἑτοιμάζειν. Primum supple pauca verba, quae excidisse apparet, in hunc modum: καὶ ὀργᾶν, (ὥσπερ εἰώθαμεν λέγειν ὀργᾶν) τὴν γῆν κτέ. Repetitum ὀργᾶν, ut vides, peperit errorem. Est autem illa Erotiani interpretatio plane commenticia et de nihilo impudenter ficta. Excogitavit aliquid quod in locum Hippocratis quodam modo quadrare videretur. Locum esse conclamatum et sensu vacuum ne cogitat quidem. Ni-

hil huc facere ἡ γῆ ὀργᾷ πρὸς τὴν ἐκβολὴν τοῦ σίτου non sentit. Eodem iure haec verba composueris cum locutione πηλὸν ὀργάζειν. Tum vide mihi quam lepide rationem concludat: »ὀργάσασθαι, inquit, est ὁρμὴν ἔχειν πρός τι καὶ ὀργᾶν. *Ergo* ὀργάσασθαι *dixit pro* εἰς παράςασιν ἀγαγεῖν (quae verba sunt sensu vacua) et πρὸς ἔκκρισιν ἑτοιμάζειν." Haec certe verba intelligimus, sed quae tandem necessitudo esse potest inter τὸ ὁρμὴν ἔχειν πρός τι et τὸ πρὸς ἔκκρισιν ἑτοιμάζειν? Ineptiae hae sunt et commenta, qualia multa apud eos deprehenduntur, qui vulgo eruditissimi Graecitatis interpretes esse existimantur. Multum vereor ut mihi credatur, sed tot exempla inscitiae et temeritatis et impudentiae congeram ut secus sentientibus ad illud Aristophanis confugiendum sit: οὐ γὰρ πείσεις οὐδ' ἢν πείσῃς. Sat scio neminem esse caeciorem quam eum qui oculis suis uti nolit, sed non deterrebor quo minus id quod verum sit et aperte dicam et omnibus, quibus possim, argumentis confirmem. Compara nunc mihi Erotiani interpretationem cum Galeni qui ita scribit: 'Ο ρ γ ά σ α σ θ α ι: ἀναμῖξαι, συγκεράσαι. Haec quoque commenticia sunt et de nihilo ficta. Erotianus et Galenus ὀργάσασθαι numquam legerant praeterquam in libro VI. Epidemiorum loco mendoso ac deposito. Unde igitur scire poterant quo sensu diceretur? Nesciebant hercle, sed excogitarunt aliquid quod reliquis loci verbis quodammodo accommodari posset. Quam sit haec interpretandi ratio sana et solida et quam certa pariat unusquisque videt. Ex verbo ὀργάζειν nascitur nomen ὀργασμός analogia tam certa quam frequenti, ut turpissimus sit Galeni error nomen hoc ab ὀργᾶν repetentis. 'Οργασμός *uno* tantum loco occurrit apud Hippocratem περὶ χυμῶν II. 2. ad quem locum optima Erotiani annotatio ex eius λέξει olim elapsa in multis Hippocratis Codicibus reperta est et saepius edita. Ipse olim in Bibliotheca Vaticana reperi Hippocratis Codicem, in quo Erotiani λέξις mendosissime scripta ut in reliquis omnibus praemissa esset, et praeterea complures Erotiani annotationes in ipsa λέξει nescio quomodo omissae in libri ora ad eum Hippocratis locum quo quaeque pertineret essent adscriptae. Easdem postea a se repertas edidit Daremberg in »*Notices et Extraits des Manuscrits Médicaux des principales Bi-*

bliothèques de l'Europe, p. 198. sqq. Rectissime igitur Erotianus ad haec verba Hippocratis p. 47, 36. Foes.: ὀργασμός, ἄνοιξις, κένωσις, θάλψις, annotavit:

Ὀργασμός: μαλαγμός. μέμνηται τῆς λέξεως καὶ Σοφοκλῆς ἐν Πανδάρῳ (Πανδώρᾳ) λέγων·

καὶ πρῶτον ἄρχον (ἄρχου) πηλὸν ὀργάζειν χεροῖν.

καὶ Ἀττικοὶ δὲ ἰδίως λέγουσιν ὀργάσαι τὸ τὰ ὑγρὰ τοῖς ξηροῖς μῖξαι καὶ ἀναφυρᾶσαι καὶ οἷον πηλὸν ποιεῖν. Compone nunc mihi cum his Galeni opinionem ὀργασμός ab ὀργᾶν repetentis, quod neque per analogiam ullo pacto fieri potest neque per diversissimam utriusque verbi significationem. Deinde reputa quam sit inscitum pro ὀργίσαι velle ὀργίσασθαι substituere et ex ὀργάσαι colligere ὀργάσασθαι quoque recte dici, et fateberis recte iudicasse Ermerinsium quum scriberet: »Galenum et plerosque alios sive eiusdem sive recentioris aevi *linguam Graecam antiquam non satis accurate novisse.*" Simul vides eum ista omnia imperite comminisci ac de nihilo fingere ut interpretetur locum pessime corruptum et lumine cassum, quem nemo umquam intellexit et nemo umquam est intellecturus.

O curas hominum! o quantum est in rebus inane!

Idem locus Hippocratis, de quo agimus, patefacit et in alio vocabulo prisco levitatem et inscitiam eorum, qui Hippocratis γλώσσας explanaverunt. Erat in antiquis libris:

Εὐρῦναι ϛενυγρῶσαι τὰ μὲν, τὰ δὲ μή.

Quaesitum est quid esset ϛενυγρῶσαι. Facile apparet, namque in his contraria contrariis opponuntur λεπτῦναι παχῦναι, λειῆναι τρηχῦναι, σκληρῦναι μαλθάξαι, ἐπεγεῖραι ναρκῶσαι. Quemadmodum igitur inter se opposita sunt λεπτός — παχύς, λεῖος — τρηχύς, σκληρός — μαλθακός, sic et εὐρύς — ϛενυγρός, *latus* — *angustus*. Στενυγρός est forma Ionica vetus ex ϛενός producta ut πενιχρός ex πένης. Iones dicebant ϛενυγρός, ϛενυγρῶσαι, ϛενυγροχωρίη pro ϛενός, ϛενῶσαι et ϛενοχωρία, ut verissime Galenus docuit et ad hunc ipsum Hippocratis locum et ad librum *de Articulis* Tom. XII. p. 525. Chart. ubi pro ἐν ταύτῃ τῇ ϛενοχωρίῃ in suis libris reperit antiquam et probam scripturam ἐν ταύτῃ τῇ ϛενυγροχωρίῃ, quam recte et ordine interpretatus est. Factum est tamen nescio quo-

modo ut falsa opinio, quam iure Galenus reprehendit, et antiquioribus ἐξηγηταῖς praeplacuerit et ipsi Ermerinsio. Adscribam Galeni nunc quidem verissima monentis annotationem: τὴν δευτέραν συλλαβὴν τοῦ ϛ ε ν υ γ ρ ῶ σ α ι ψιλοῦντας οὐ δασύνοντας ἀναγνωϛέον ἐϛίν. οὐ γὰρ ἔγκειται τὸ ὑ γ ρ ὸ ν ἐν τῇ λέξει καθάπερ ἄν τις οἰηθείη μὴ γιγνώσκων ὑπὸ τῶν Ἰώνων τὸ ϛενὸν ὀνομάζεσθαι ϛ ε ν υ γ ρ ό ν. ἀλλὰ τούτου γε μαρτύριόν ἐϛιν αὔταρκες τὸ παρὰ τῷ Σιμωνίδῃ γεγραμμένον·

οὐκ ἄν τις οὕτω δασκίοις ἐν οὔρεσιν
ἀνὴρ λέοντ' ἔδεισεν οὐδὲ πάρδαλιν
μοῦνος ϛενυγρῇ συμπεσὼν ἐν ἀτραπῷ.

Haec ad Epidem. VI. notavit. Similia his ad librum *de Articulis:* οὐκ ἔϛι σύνθετον ὄνομα τὸ ϛ ε ν υ γ ρ ο χ ω ρ ί η ἔκ τε τοῦ ὑ γ ρ ο ῦ καὶ τοῦ ϛ ε ν ο ῦ καὶ τῆς χ ώ ρ α ς γεγονός, ὥς τινες νομίζουσιν, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ ϛ ε ν υ γ ρ ὸ ν ὅπερ οὐδ' αὐτὸ πλέον σημαίνει τοῦ ϛ ε ν ο ῦ κατὰ παραγωγήν τινα γεγενημένης ϛ ε ν υ γ ρ ο χ ω ρ ί α ς μηδὲν πλέον δηλούσης τῆς ϛ ε ν ό τ η τ ο ς. εὔδηλον δὲ τοῦτο κἀξ ὧν Σιμωνίδης εἶπεν ὧδέ πως ἐχόντων·

οὔπω τις οὕτω κτἑ.

apponit eundem locum nisi quod συντυχών pro συμπεσών substituit. Non placet haec interpretatio Ermerinsio; cuius haec verba sunt: »Mihi non persuadet Galenus ϛενυγρός idem esse quod ϛενός. Simonidis locus omnino admittit notionem semitae angustae simul *ac madidae*, ita ut in coeno viator pedem figere difficulter possit." Non dicam in Graccia fieri non solere ut in angusta calle δασκίοις ἐν οὔρεσι viatoris pes in luto haereat: utilius demonstrabo ϛενυγρόν nihil aliud quam *arctum* et *angustum* significare. Proferam, ut hoc vincam, pervetustum Apollinis oraculum, quod eadem opera veteri mendo liberabo. Pertinet ad antiquam Heraclidarum historiam reditum in Peloponnesum molientium, et ab Ephoro (ut satis certum est) sumtum ab Oenomao Cynico nobis servatum est in eo libro, quo oracula derisit, unde excerpsit Eusebius Praepar. Euang. V. 20. Aristomacho Heraclidae oraculum consulenti respondit Apollo:

Νίκην σοι φαίνουσι θεοὶ δι' ὁδοῖο ϛ ε ν υ γ ρ ῆ ς.

Aristomachus si accepisset ea verba quemadmodum Ermerins fortasse Peloponneso potiri potuisset. Nunc autem, quo-

niam ὁδὸς ϛενυγρή nihil aliud significabat quam *via angusta*, per angustas Isthmi fauces irrumpens in proelio cecidit: καὶ ὃς διὰ τοῦ Ἰσθμοῦ ὥρμησε καὶ μάχῃ τελευτᾷ. Filius Aristomachi novam spem inchoans consulto Apolline idem responsum tulit:

Νίκην σοι φαίνουσι θεοὶ δι' ὁδοῖο ϛενυγρῆς,

sed queri coepit et Deo obiicere patrem suum eodem oraculo fretum misere periisse, cui Apollo: οὐ κατὰ γῆν λέγω ϛενυγρὴν (ut unusquisque ex usu loquendi id vocabulum accepisset) ἀλλὰ κατὰ τὴν εὐρυγάϛορα, teste Oenomao l. l. vel, ut apud Apollodorum legitur in Biblioth. II. 8. § 6. Apollo respondit eos τοὺς χρησμοὺς οὐ συμβάλλειν. λέγειν γὰρ ϛενυγρὰν τὴν εὐρυγάϛορα. Iure Oenomaus Apollinem increpat his verbis: εἶτ' οὐκ ἠπίϛασο ὅτι διαμαρτήσεται τῆς ϛενυγρῆς ὁ τὴν ϛενυγρὴν ἀκούσας; Satis apparet ex his quo sensu ὁδὸς ϛενυγρή a Graecis acciperetur, nempe plane eodem quo ἀτραπὸς ϛενυγρή auctore Galeno apud Simonidem accipiendum est. Simul apparet recte me in oraculo reposuisse δι' ὁδοῖο ϛενυγρῆς pro vulgata lectione δι' ὁδοῖο ϛενύγρων, quod sensu vacuum est, nam ϛενυγρῆς verum esse verba Oenomai et Apollodori liquido demonstrant. Est igitur ϛενυγρός Ionica paragoge pro ϛενός, et ϛενυγροχωρίη idem quod ϛενοχωρία, et ϛενυγρῶσαι idem quod ϛενῶσαι, id quod vel sola oppositio in Εὐρῦναι ϛενυγρῶσαι satis ostendere poterat. Ad hanc lucem nunc mihi specta levitatem eorum, qui de suo commenti sunt in adiectivo Ionico τὸ ὑγρὸν ἐγκεῖσθαι. Diserte eam opinionem commemorat Galenus in Gloss. Hippocr. p. 566: Στενυγρῶσαι: ϛενῶσαι. τινὲς δὲ τὸ συναγαγεῖν τῶν ὑγρῶν τὰς διεξόδους καὶ ξηρᾶναι. Audi nunc Erotianum p. 330: Στενυγρῶσαι: ἀποϛεγνῶσαι καὶ πυκνῶσαι τόπον τινὰ ἐν ᾧ ἡ ὑγρασία ἐϛίν. Vides haec omnia arbitraria et commenticia esse et ex levi suspicione profecta. Referuntur ad *unicum* locum Hippocratis, quem nemo intelligit. Numquam ϛενυγρός aut ϛενυγροῦν eo sensu positum apud quemquam legerant; est enim adiectivi ϛενυγρός tam rarus usus ut praeter oraculum, quod attulimus, et Simonidis senarium a Galeno laudatum *nusquam alibi* occurrat nisi in Hesychii glossa corrupta: Στένυτρον: εὐρυπωδέϛερον καὶ συριγγῶδες, quam optime emendavit Bentleius: Στενυγρόν: εὐριπῶδες, ϛενὸν καὶ

σuριγγῶδες. Itaque in vocabulo tam raro et paucissimis nolo homines eruditi ludebant, ut Cicero alicubi quum temere vocabuli originem finxisset suaviter addit: »*lusisse putemur, si nihil sit.*" Est idem genus praestigiarum, quo etiam nunc multi interpretes abutuntur. Magna dexteritate substituunt alteri alterum, deinde quasi sit idem quidvis ex quovis nullo negotio efficiunt. Στενυγρῶσαι, inquiunt, est συναγαγεῖν τῶν ὑγρῶν τὰς διεξόδους: hoc vero est ξηρᾶναι: ergo στενυγρῶσαι est ξηρᾶναι. Eodem modo eos audivimus dicentes: ὀργίσασθαι τοὺς χυμοὺς est οἷον εἰς ὀργὴν προτρέψαι, hoc vero est πρὸς ἔκκρισιν ἑτοιμάσαι: ergo ὀργίσασθαι nihil aliud est quam πρὸς ἔκκρισιν ἑτοιμάσαι. Non est hoc interpretari, sed de nihilo aliquid comminisci et ludere spretis et interpretandi legibus et Graecitatis usu. Sint igitur quamtumvis veteres et in media Graecia nati et docti, nos eorum auctoritatem iure aspernabimur et eorum testimoniis si sapimus nihil credemus.

Alias plura daturus nunc quidem Galeni Commentarios depono de manibus.

C. G. COBET.

(*Continuabitur*).

IOHANNIS CHRYSOSTOMI LOCUS CORRECTUS.

In oratione Iohannis Chrysostomi *in laudem Pauli Apostoli* praemissa Hemsterhusii et Valckenaerii Orationibus selectis p. XLII. de Paulo haec leguntur: μή γάρ μοι πόλεις εἴπῃς καὶ ἔθνη καὶ βασιλεῖς καὶ στρατόπεδα καὶ ὅπλα καὶ χρήματα καὶ σατραπείας καὶ δυναστείας· οὐδὲ γὰρ ἀράχνην ταῦτα εἶναι ἐνόμισεν. Ultima vetus Interpres Ananius ita vertit: *Haec enim ille aranearum fila reputavit*, et aliquid de aranearum telis Editor annotavit. Non memini me videre bestiolam molestiorem quam haec est apud Chrysostomum *aranea*. Quamquam οὐδὲ pro καί accipitur et ἀράχνης pro ἀράχνια tamen sententia exit absurda. Si coniecturas non reformidas lege mecum: οὐδὲ γὰρ ἀρχὴν ταῦτα εἶναι ἐνόμισεν.

C. G. C.